

3. Саблук П.Т. Основні напрями розвитку високоєфективного агропромислового виробництва / П.Т. Саблук / Економіка АПК. – 2002. - № 7. – С. 3 – 14.
4. Інтернет – конференція. Ринок землі.- Режим доступу // [www.vlasnasprava.info / ua / previous – conference](http://www.vlasnasprava.info/ua/previous-conference).
5. Білик В.О. Розвиток ринкових відносин в аграрній сфері економіки / В.О. Білик // Економіка АПК. – 2001. - № 3. – С.78 – 81.
6. Крячко В.Г. Становлення ринку виробничого капіталу в сільському господарстві / В.Г. Крячко // Облік і фінанси АПК. – 2009. - № 1. – С. 116 - 119.

Рецензент докт. екон. наук, професор Мищенко І.М.

338.24 (351.82;330)

*Білий О.І., аспірант,
Інститут законодавства Верховної Ради України, м. Київ*

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФОРМУВАННІ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ «ТОЧОК ЗРОСТАННЯ» ЯК СКЛАДОВА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Одним з наслідків розповсюдження кризових явищ традиційно вважається структурна перебудова національної економіки, її адаптація до нових умов та вимог господарювання у посткризовий період. Такі завдання постали і перед сучасною Україною. Віднайти перспективні напрями та пріоритети структурної трансформації національного господарства, дієві механізми та інструменти державного впливу на активізацію цього процесу – одне з актуальних завдань, що постало перед наукою «управління економікою». Водночас, внаслідок хронічного дефіциту ресурсів, браку інвестиційних коштів та зростаючих ризиків інвестування, для України (як і для переважної більшості країн) надзвичайної актуальності набуває питання вибору найбільш перспективних проєктів – «точок зростання», інвестування у які сприятиме структурній перебудові (зокрема, на галузевому рівні) та виникненню мультиплікативного ефекту у межах національної економіки, що позитивно позначиться на розвитку економіки України в цілому. Така постановка проблеми є актуальною та такою, що пов'язана з вирішенням практичних проблем економічного розвитку України.

Окремі питання, пов'язані з визначенням стратегії структурної перебудови національної економіки України, її адаптації до умов посткризового розвитку світової економіки розглядали у своїх роботах відомі українські вчені. Так, Ю.В. Макогон, Д.Г. Лук'яненко, Ю.М. Пахомов, М.Ю. Пивонов, А.С. Філіпенко та ін., які традиційно роблять акценти на необхідності впровадження інноваційних зрушень, доцільності реалізації структурно-інноваційних перетворень на рівні промисловості; необхідності реконструкції, модернізації, технічного переоснащення застарілого матеріально-технічного забезпечення промислового виробництва в Україні [1, с. 103 – 104]. Водночас, реалізації такого завдання заважає структурна недовершеність, не реформованість та розбалансованість основних ринків України. Отже, обов'язковою умовою для успішної реалізації структурних зрушень, як вважає Я.А. Жаліло – стає формування розвинутого інституціонального середовища, інституціональних основ здійснення ринкових трансформацій [2, с. 27]. І.В. Бураковський та О.В. Плотников, аналізуючи закономірності формування світової фінансової кризи зазначали, що надзвичайно важливим для реалізації завдань структурної перебудови є налагодження роботи спеціалізованих інвестиційних банків та цільових інвестиційних фондів, що здійснювали б інвестування у цільові (пріоритетні) структурні проєкти, керуючись у виборі інвестування пріоритетністю цих проєктів для держави та з метою забезпечити стабільне економічне зростання національної економіки [3, с. 251]. Водночас і досі невирішеним залишається питання: яким галузям національної економіки слід приділяти першочергову увагу: галузям, що вважаються старопромисловими, інноваційно-зорієнтованим галузям чи об'єктам інфраструктури. Так, на думку авторського колективу В.П. Антонюк, С.С. Аптекарь, Н.А. Балтачєєва та ін., особливого значення для України набуває фінансова підтримка гірничо-металургійного комплексу, підприємств автомобілебудування, будівельного комплексу, сільського господарства – як експортоорієнтованих галузей, здатних забезпечити високий рівень зайнятості та валютні надходження до України [4, с. 140 – 205]. Погоджуючись з такою позицією, зазначимо, що недооціненою залишається сфера інфраструктурних проєктів. Потенціал цієї сфери слід розглядати як «точки зростання», розвиток яких має як економічний ефект – збільшення зайнятості, залучення до розвитку

цих проектів економічного потенціалу інших галузей (що й породжує мультиплікативний ефект), так і соціальний ефект у вигляді підвищення комфортності проживання людини на місцях, поліпшення дорожнього сполучення тощо.

Мета статті – визначити роль держави у формуванні інституційної підтримки «точок зростання» як складової реалізації структурної політики в Україні.

Світова економічна криза (кінець 2008 – початок 2010 рр.) вкрай негативно позначилась на тенденціях соціально-економічного розвитку України, що продовжували формуватись під впливом подальшої лібералізації економіки, посилення її «відкритості» та дії стихійних ринкових механізмів. Як наслідок – на рівні національної економіки відбулось загострення дисбалансів системного характеру:

1. Посилилась диспропорційність (нерівномірність) соціально-економічного розвитку у межах України. Зокрема, чітко визначилась тенденція до концентрації ресурсів у великих містах та окремих потужних локальних монофункціональних центрах (переважно – у обласних центрах; містах – транспортних розв'язках; а у старопромислових та малих містах ресурси традиційно концентруються навколо одного-двох місто-утворюючих підприємств). Так, у сфері інвестиційної діяльності за перше півріччя 2010 р. (порівняно з відповідним періодом 2009 р.) лідерами щодо залучення прямих іноземних інвестицій (у розрахунку на душу населення) були: м. Київ (7292,2 дол. на душу населення); Дніпропетровська обл. (2133,3 дол. на душу населення); Харківська обл. (728,6 дол. на душу населення). Ауцайдерами – Чернігівська обл. (77,2 дол. на душу населення); Чернівецька обл. (64,9 дол. на душу населення); Кіровоградська обл. (62,4 дол. на душу населення); Тернопільська обл. (56,4 дол. на душу населення) [5]. Розрив у інвестиціях на душу населення становить понад 129 разів.

2. Знизився економічний потенціал ємності внутрішнього ринку України, що посилюється: слабкістю та нерозвиненістю міжрегіональних коопераційних виробничих зв'язків між регіонами України; відсутністю внутрішнього виробничого попиту на продукцію інноваційно-інвестиційного походження (у тому числі – внаслідок збереження дешевої робочої сили); складністю транспортної доступності (особливо на території сільських, гірських та інших віддалених територій); обмеженістю внутрішнього попиту (у тому числі внаслідок падіння купівельної платоспроможності населення).

3. Знижується конкурентоспроможність економіки України. Цей процес посилюється за рахунок: домінування екстенсивного типу господарювання; високого рівня енергетичної залежності виробництва; внаслідок відсутності гнучкої цінової політики на внутрішніх ринках (що пов'язано з їх монополізацією, високим рівнем тінізації економіки); посилюється техногенне та антропогенне навантаження на навколишнє природне середовище, зростають екологічні ризики. Ці фактори вкрай негативно відображаються на конкурентоспроможності національної економіки, консервують екстенсивний тип економічного зростання в Україні.

4. Результатом посилення дисбалансів системного характеру (на рівні галузевої економіки) стало погіршення ситуації у сфері соціально-трудових відносин, зниження якості «людського капіталу». Проявами цього є: від'ємний природний та додатний міграційний приріст населення (переважно з сільських до промислових міст та районів України); посилення сезонної зайнятості населення у проблемних (монофункціональних, старопромислових, сільських територіях, віддалених та гірських районах); поширення тіншової та непродуктивної зайнятості; демографічна криза у сільській території та занепад соціально-культурної сфери села; постаріння населення. Так, у першому півріччі 2010 р. (порівняно з відповідним періодом 2009 р.) лише у 5 регіонах рівень заробітної плати був вищий за середню (2144 грн.) по Україні: у м. Київ – 3298 грн.; Донецькій обл. – 2420 грн.; Дніпропетровській обл. – 2283 грн.; Київській обл. – 2179 грн.; Луганській обл. – 2159 грн.). Найнижчі показники заробітної плати були зафіксовані у Тернопільській (1582 грн.), Волинській (1609 грн.), Чернігівській області (1643 грн.) [5].

Посилення дисбалансів системного характеру (тенденція якого зберігається і у 2010 р.), потребує нових підходів до активізації економічного розвитку країни та структурної перебудови економіки, у тому числі через пошук «точок зростання»; задіяння інструментів, здатних розкрити їх потенціал для формування «мультиплікативного ефекту» соціально-економічного розвитку України. Такий підхід стане підґрунтям для посилення виробничо-коопераційних зв'язків, стимулювання розвитку внутрішнього ринку та зростання добробуту громадян країни.

«Точками зростання» (на практиці вони можуть втілюватись через національні проекти, національні оперативні програми тощо), традиційно вважаються конкретні інвестиційні проекти, що створюють додаткові робочі місця та приносять позитивний соціально-економічний ефект. «Точки зростання», як правило, пов'язані з наступними сферами: транспорт (транспортно-дорожнє будівництво, розвиток транспортної інфраструктури); комунікаційні технології; енергетичний сектор (та проекти, що розвивають екологічну енергетику); захист навколишнього природного середовища;

дослідження та інновації; соціальна інфраструктура; сфера освіти та навчання; міський розвиток (йдеться про заходи, пов'язані із зміцненням ролі міст та центрів зростання – наприклад, удосконалення соціальної інфраструктури та житла, модернізація міського транспорту, підтримка економічної активності у міських районах, покращення екології та навколишнього природного середовища міських (та приміських) зон розвитку тощо); розвиток промислових (та старопромислових) районів; сільський розвиток; рибне господарство; туризм та інвестування у об'єкти рекреації та культури тощо.

Як свідчить досвід антикризового розвитку країн східної Європи, найкращий синергетичний ефект дають проекти «точок зростання», що охоплюють наступні сфери:

1. «Рівномірний та інтегрований міський розвиток» (у руслі програми «Регіональний розвиток»). Йдеться про заходи для зміцнення ролі міст та центрів зростання, наприклад, удосконалення соціальної інфраструктури та житла, модернізація міського транспорту, підтримка економічної активності у міських районах, покращення екології та навколишнього природного середовища міських (та приміських) зон розвитку.

2. «Транспортна (локальна) доступність». Мета – забезпечити кращі зв'язки у межах внутрішнього ринку країни через дорожнє та транспортне будівництво; активізувати будівництво інфраструктури енергетичних зв'язків; вдосконалити інфраструктуру мереж комунікаційних технологій.

3. Розвиток туризму, що додатково передбачає розвиток та модернізацію туристичної інфраструктури (упорядкування культурних та історичних пам'яток, розвиток готельного сектору); удосконалення туристичного обслуговування у межах всієї країни; зміцнення партнерства між суб'єктами туристичної сфери та інших сфер, що пов'язані з туризмом. Зазначимо, що розвиток туризму створює надзвичайно сприятливі умови для розвитку малого бізнесу (особливо у сфері послуг), сприяє зростанню самозайнятості населення («зелений туризм»), зменшує безробіття на місцевому (регіональному) рівні.

4. Розвиток інфраструктурних проектів. Цей пріоритет формування «точок зростання», насамперед, стосується інвестицій у промислову, освітню інфраструктуру та інфраструктуру охорони здоров'я. Приплив інвестицій у цю сферу сприяє покращенню умов життя та місцевому розвитку. На практиці це активізує місцеву ініціативу, сприяє об'єднанню фінансових ресурсів місцевих громад для фінансування проектів за рахунок коштів місцевих бюджетів [6].

Особливістю формування «точок зростання» в Україні (станом на кінець 2010 р.) є розробка «Національних проектів». Їх мета – стати катализаторами виходу економіки зі стану стагнації, створити «точки зростання» як на рівні регіональної, так і на рівні національної економіки. Пріоритетними серед Національних Проектів є: 1. «Нова енергія» (морський термінал з прийому зрідженого природного газу «LNG термінал», будівництво вітрових та сонячних електростанцій «Енергія природи»). 2. «Нова якість життя» (соціальна підтримка населення «Доступне житло»; сучасні комплекси з переробки твердих побутових відходів «Чисте місто»; програма забезпечення населення України якісною питною водою «Якісна вода»; створення інформаційно-комунікаційної (4G) освітньої мережі національного рівня «Відкритий світ»; формування стратегічного плану системи та проектів розвитку міста (пілот – Київ) «Місто майбутнього»; нова якість охорони материнства і дитинства «Нове життя»). 3. «Нова інфраструктура» (залізничне пасажирське сполучення м. Київ – МА «Бориспіль» та злітно-посадкова смуга № 2 МА «Бориспіль» – «Повітряний експрес»). 4. «Олімпійська надія 2022» (створення спортивно-туристичної інфраструктури) [7].

Реалізація «Національних проектів» матиме синергетичний, позитивний ефект у всіх сферах: будівництві, транспорті, туризмі, культурі, послугах; сприятиме суттєвому зростанню робочих місць та підвищенню заробітної плати, а отже – рівню життя населення. В цілому ж, реалізація «національних проектів» сприятиме активізації інноваційно-інвестиційного типу економічного зростання, запровадженню нових технологій, що ґрунтуються на заощадженні матеріальних та енергетичних ресурсів.

Роль держави у активізації «точок зростання» з метою прискорення структурної перебудови економіки України полягає у наступному:

1. Державна підтримка створення промислових кластерів, діяльність яких має бути зорієнтована на впровадження інноваційно-інвестиційних структурних зрушень; забезпечення переходу промисловості на вищий тип технологічного укладу. Розвиток кластерів передбачає залучення до сфери їх дії науковців місцевих наукових та вищих навчальних закладів, використання їх наукового потенціалу для активізації інноваційної діяльності, реалізації структурно-інноваційних зрушень.

2. Державна підтримка створення в Україні цільових структурних фондів. У тому числі – Фонду регіонального розвитку, що сприятиме концентрації фінансових ресурсів на реалізацію пріоритетних

інвестиційних проєктів соціально-економічного розвитку, фінансовому стимулюванню «точок зростання» на базовому – місцевому (регіональному) рівні. Діяльність Фонду регіонального розвитку має базуватись на наступних принципах:

концентрації ресурсів на потреби здійснення прогресивних структурних зрушень на рівні регіональної (місцевої) економіки;

налагодженні партнерських відносин між всіма суб'єктами інвестиційної діяльності в процесі реалізації програм регіонального розвитку, цілей Стратегії регіонального розвитку, узгоджених із Стратегією соціально-економічного розвитку України;

використанні програмно-цільового підходу до фінансування «точкових» інвестиційних проєктів, визначених як пріоритетні;

дольовому фінансуванні інвестиційних проєктів на регіональному рівні за рахунок коштів Фонду одночасно з фінансуванням коштів інвесторів (резидентів, нерезидентів, суб'єктів господарювання) (принцип «доповнення»);

стимулюванні реалізації проєктів локального розвитку, що мають стратегічне значення для регіону та сприяють зростанню його конкурентоспроможності;

фінансуванні об'єктів транспортної та комунальної інфраструктури;

інвестуванні у створення нових робочих місць на регіональному рівні;

наданні фінансової підтримки для підприємств малого та середнього бізнесу;

сприянні формуванню на регіональному (місцевому) рівні об'єктів інфраструктури інвестиційно-інноваційного розвитку: бізнес-інкубаторів, інноваційних центрів, венчурних фондів; координація їх діяльності;

сприянні розвитку інвестиційних та інноваційних локальних проєктів у сільській та гірській місцевості з метою подолання їх депресивності.

Серед пріоритетів діяльності Фонду регіонального розвитку доцільно визнати: надання фінансової підтримки проєктам – «точкам зростання», що мають стратегічне значення для підвищення конкурентоспроможності регіону (фінансування розвитку комунальної інфраструктури; системи водопостачання та тепло- комунацій; очисних споруд; проєктів з утилізації ТПВ тощо); надання фінансової підтримки проєктам дорожньо-транспортного будівництва та створення транспортної інфраструктури; розвиток місцевих, регіональних та міжнародних транспортних коридорів; фінансування проєктів, реалізація яких сприятиме розвитку експорторієнтованого виробництва товарів та послуг.

4. Активізація роботи територіальних відділень Державного Агентства України по інвестиціям і розвитку – державного інституту, що відповідає за:

підготовку інвестиційних пропозицій, їх попередній розгляд та подання для отримання фінансування та державної підтримки інвестиційної діяльності;

розробку, поповнення та введення у дію Єдиного республіканського електронного реєстру інвестиційних проєктів, надання пропозицій по інвестиційному співробітництву у пріоритетних сферах економіки;

підтримку функціонування республіканського інвестиційного Інтернет-порталу, на якому у вільному доступі міститься інформація про інвестиційну діяльність, інвестиційні об'єкти та проєкти, запропоновані до реалізації;

розробку комплексу заходів іміджевого характеру з метою забезпечення широкого інформаційного доступу потенційних інвесторів до інвестиційних проєктів («точок зростання») у сферах, що можуть дати позитивний структурний та мультиплікативний ефект для національної економіки України.

Поряд з вищезазначеними інститутами, важливу роль у інвестиційній підтримці «точок зростання», відіграє Агентство регіонального розвитку, що діє на території регіону, відповідає за розвиток, збереження та раціональне використання місцевого ресурсного потенціалу; здійснює координацію ініціатив, спрямованих на соціально-економічне зростання регіону.

На основі ефективного співробітництва з органами місцевої влади Агентство приймає активну участь у залученні інвестицій у місцеві інвестиційні проєкти – «точки зростання». Агентство бере активну участь у розробці регіональних бізнес-планів, інвестиційних та інноваційних проєктів; здійсненні юридичного оформлення, забезпечення та супроводу емісії цінних паперів для фінансування регіональних проєктів; укладанні договорів з банківськими та іншими фінансовими установами, інвестиційними фондами на розповсюдження цінних паперів серед інвесторів.

Світова фінансова криза внесла певні корективи у реалізацію структурної політики країни. Важливу роль у цьому процесі почали відігравати «точки зростання» – національні та локальні інвестиційні проєкти, що мають потужний синергетичний та мультиплікативний ефект. Використання

потенціалу «точок зростання» є одним з дієвих шляхів реалізації структурної перебудови національної економіки на основі задіяння наявного на місцях ресурсного потенціалу. Для активізації цього процесу держава має створити потужну інституційну підтримку: сприяти формуванню кластерів; цільових структурних фондів; територіальних відділень Державного Агентства України по інвестиціям і розвитку; Агентств регіонального розвитку та інших інститутів, діяльність яких позитивно позначається на реалізації інвестиційних проєктів, пов'язаних з структурною перебудовою економіки України та підвищенні її конкурентоспроможності.

Література

1. Міжнародні стратегії економічного розвитку / Ю.В. Макогон, Д.Г. Лук'яненко, Ю.М. Пахомов й ін. – Київ: «Освіта України», 2009. – 420 с.
2. Жаліло Я.А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика: монографія. – К.: НІСД, 2003. – 368 с.
3. Бураковский И.В. Мировая экономика: глобальный финансовый кризис / И.В. Бураковский, А.В. Плотников. – Харьков: Фолио, 2010. – 415 с.
4. Глобальна економічна криза 2008 – 2010 років: світовий досвід та шляхи подолання в Україні: монографія / [В.П. Антонюк, С.С.Аптекарь, Н.А. Балтачєєва та ін.]; під заг.ред. В.І. Ляшенка. – Донецьк: Юго-Восток, 2010, 2010. – 414 с.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – [Електроний ресурс] // Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
6. Офіційний сайт Європейської комісії. – [Електроний ресурс] // Режим доступу: http://ec.europa.eu/prord_en.htm
7. Офіційний сайт «Національні проєкти». [Електроний ресурс] // Режим доступу: <http://ukrproject.gov.ua>

Рецензент докт. екон. наук, професор Наливайченко С.П.

368:63

*Данилюк О.І., здобувач,
Львівська державна фінансова академія, м. Львов*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Пенсійне забезпечення – основа соціального захисту літніх людей та інших категорій населення, які втратили працездатність. Розвиток пенсійної системи сприяє детінізації зайнятості та доходів, забезпечує більш ефективне використання бюджетних коштів та стабільне соціально-економічне середовище. Тому в усьому світі посилення адекватності та фінансової спроможності пенсійних систем посідає центральне місце в стратегії соціального та економічного розвитку. Особлива актуальність реформування пояснюється тим, що процес старіння населення набуває глобального характеру і стає визначальною демографічною тенденцією у довгостроковій перспективі.

Україна чи не останньою на пострадянському просторі наважилася на пристосування пенсійної системи до ринкових умов та демографічних реалій. Як відомо можливості Пенсійного фонду України обмежені. Серед причин цього – стан економіки та зменшення частки працездатного населення. Адже працююча частка суспільства вже практично не може утримувати пенсіонерів, оскільки на одного пенсіонера фактично припадає один працюючий. За прогнозами фахівців до 2030 року на тисячу платників внесків до Пенсійного фонду України припадатиме 1005 пенсіонерів, ще через певний проміжок часу кожен працюючий буде утримувати двох пенсіонерів. Отже визначальною прикметою вітчизняної пенсійної реформи стало різке збільшення видатків Пенсійного фонду, тоді як зазвичай завданням ставиться поліпшення фінансової спроможності пенсійної системи, зменшення тягаря суспільних пенсійних зобов'язань, зокрема, за рахунок розвитку приватних пенсійних схем. Треба зазначити, що подібна проблема стоїть не тільки перед Україною, але й перед європейськими країнами, США та Японією, адже їх також охопила демографічна криза – населення «старіє», виникає диспропорція у кількості молоді та людей похилого віку.

У розвинутих країнах проблема гідного рівня життя осіб похилого віку вже зараз вирішується за допомогою систем недержавного пенсійного забезпечення. Ця система передбачає забезпечення людини додатковою недержавною пенсією шляхом перерахування коштів роботодавців і громадян. Практика доводить: система діє і має значний мотиваційний потенціал. Подібні відрахування входять